

Suomen opinto-ohjaajat ry

opinto-ohjaaja

1/2022

**Vahvuusperustainen
ohjaus**

**Vuorotteluvapaalla
pitkin Eurooppaa**

**Nuorten
lukutaito
kateissa**

**OHJAT2021
-raportti**

OPINTO-OHJAUKSEN AMMATILAISET TYÖSSÄÄN COVID-19 PANDEMIAN AIKANA LUKUVUONNA 2020-2021

Tämä tiedote sisältää poimintoja toukokuussa 2021 kerätyn Opinto-ohjauksen ammattilaiset työssään (OHJAT-tutkimus)-kyselyn alustavista tuloksista koskien opinto-ohjauksen tehtävissä toimivien työoloja ja työhyvinvointia covid-19 pandemian aikana. Kuvaamme näitä alustavia tuloksia sekä koko vastaajajoukon tasolla että eri oppilaitoskonteksteissa.

"Koronakevät 2021" seuran- takyselyyn osallistuneet

Otsikon termi on tutkimusryhmän slanga tämän vuoden toukokuun kyselylle, joka on seuranta toukokuun 2020 kyselylle, joka keräti juuri pandemian alettua. Erittäin arvokasta onkin, että meillä on osallistujien panoksen ansiosta tietoa opinto-ohjaajien työhyvinvoinnista ja työoloista niin ajalta ennen covid-19 pandemiaa vuosilta 2017 ja 2019 kuin juuri pandemian puhjettua vuodelta 2020 ja nyt sen kestänyt jo pidempään. Tiedotteita on julkaistu myös aiemmin Opinto-ohjaajassa. Useat mittapisteet antavat mahdollisuuden analyysissä tarkastella sitä, onko opinto-ohjaajien työoloissa ja työhyvinvoinnista tapahtunut muutosta ja jos on, niin mihin suuntaan.

Sähköpostikutsun toukokuun 2021 e-kyselyyn saivat kaikki ne, jotka toukokuun 2020 kyselyssä olivat antaneet osoitteensa jatkotutkimusyhteydenottoa varten. Heitä oli 265 ja heistä peräti 74 % eli 197 vastasi seurantakyselyyn arkensa keskeltä. Tätä arvostamme hyvin paljon. Toukokuun 2021 kyselyyn vastanneiden keski-ikä on 50 vuotta, heistä naisia on 87 % ja 81 % toimii päätoimisena opinto-ohjaajana. Oppilaitoskonteksteittain vastaajat jakautuvat seuraavasti: peruskoulu 31 % (n = 58), lukio 24 % (n = 45), peruskoulu ja lukio 52 % (n = 10), ammatillinen koulutus 25 % (n = 47), ammattikorkeakoulu 10 % (n = 20) ja muut (mm. yliopisto, yrittäjät) 5 % (n = 9).

Oppilaitoskonteksti	Vastaajien lkm	Ohjattavien lkm keskiarvo	Keskijointo	Min	Max
Peruskoulu	53	235	56,2	100	400
Lukio (nuoret ja/tai aikuiset)	42	268	127,4	110	1000
Ammatillinen koulutus (nuoret ja/tai aikuiset)	32	393	1137,6	150	800

Taulukko 1. Yksilöiden määrä, joista päätoimisina opinto-ohjaajina toimivat vastaajat ovat ohjauksellisesti vastuussa. Huom. Ohjattavien lukumäärä on vastaajan oma arvio, jota kyselyssä pyydettiin.

*Joillakin opinto-
ohjaajilla SOPO:n
suositus 200 ohjattavasta
alittuu ja joillakin se
ylittyy roimasti.*

Yllä olevassa taulukossa 1 on esitetty opinto-ohjaajien vastuulla olevien ohjattavien määrä niissä oppilaitoskonteksteissa, joista päätoimisena opinto-ohjaajana toimivia vastaajia oli vähintään 20. Kuten aikaisemminkin OHJAT-tutkimuksessa on havaittu, niin myös nyt ohjattavien lukumäärän vaihtelu per opinto-ohjaaja on suurta. Koko joukkona ammatillisen koulutuksen päätoimisilla opinto-ohjaajilla on enemmän ohjattavia vastuullaan kuin peruskoulun ja lukion opinto-ohjaajilla (erojen tilastollinen merkitsevyys ($p < .001$). Lisäksi kaikkien kolmen oppilaitoskontekstin sisällä joillakin SOPO:n suositus 200 ohjattavasta alittuu ja joillakin se ylittyy roimasti. Yllä olevassa taulukossa 1 ei ole huomioitu sitä, millaisissa opinto-ohjaajan tehtävissä vastaaja omassa organisaatiossaan toimi.

Työn määrä, laatu ja etätyö

Kokemus työ määrän lisääntymisestä verrattuna aikaan ennen koronaa oli kasvanut covid-19 pandemian pitkeytyessä. Toukokuussa 2021 näin koki hieman 54 % ja paljon 16 % vastaajista. Toukokuussa 2020 vastaavat luvut olivat 40 % ja 16 %. Nyt vain viidennes koki työ määrän pysyneen täysin samana (toukokuussa 2020 kolmannes koki näin) ja vain 8 % koki työ määrän olevan vähäisempi kuin ennen pandemiaa

(toukokuussa 2020 näin vastasi 16 %). Kokemuksessa työ määrän lisääntymisestä vs. vähentymisestä pandemian aikana ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja peruskoulussa, lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa ja ammattikorkeakoulussa työskentelevien vastaajien välillä.

Tunne työ määrän lisääntymisestä kytkeytynee työn koettuun kuormittavuuteen tai kiireisyyteen enemmän kuin varsinaiseen muutokseen itseraportoiduissa työtunneissa. Eri oppilaitoskonteksteissa työskentelevät vastaajat kuitenkin erosivat tässä koronakevään 2021 aineistossa toisistaan itseraportoidussa viikkotyötuntimäärässä (erojen tilastollinen merkitsevyys $p < .001$). Suurin ja merkittävin ero oli lukiossa (ka = 35,9 h) ja ammattikorkeakoulussa (ka = 41,6 h) työskentelevien välillä. Peruskoulussa työskentelevien viikkotyötuntimäärä ei eronnut (ka = 36,5 h) lukiossa työskentelevien vastaavasta ja ammatillisessa koulutuksessa työskentelevien viikkotyötuntimäärä (ka = 39,4 h) taas oli lähellä ammattikorkeakoulussa työskentelevien työviikon pituutta.

Kuten vuotta aiemminkin, niin myös lukuvuoden 2020–2021 jälkeen vastaajista enemmistö oli kokonaisuudessaan tyytyväisiä (61 % vs. 64 % toukokuussa 2020) tai hyvin tyytyväisiä (9 % vs. 13 % toukokuussa 2020) työnsä laatuun ja tuloksiin eikä tässä ollut oppilaitoskonteksteittain eroja vastaajien välillä. Niin ikään päätoimisesti ohjaustehtävissä toimivat olivat kokeen onnistuneensa myös etäohjauksessa melko hyvin (ka = 7,7; asteikko 1-10) eikä tässä koke-

Kuvio 1. Vastaajien kokemukset etäohjauksesta oppilaitoskonteksteittain (luvut pylväissä ovat keskiarvoja kuviossa esitetyllä vastausasteikolla).

muksessa ollut tilastollisesti merkittävää muutosta kevääseen 2020 (ka = 7,9). Oppilaitoskonteksteittain eroja vastaajien välillä lukuvuoden 2020–2021 etäohjauksen onnistuneisuuden kokemuksessa sen sijaan oli. Kuten kuvion 1 keskiarvot osoittavat (oranssit pylväät), ammattikorkeakouluissa ja lukiossa onnistumista koettiin hieman enemmän kuin ammatillisessa koulutuksessa ja peruskoulussa (erojen tilastollisesti merkitsevyys $p < .01$).

Jälkeen vastaajista enemmistö oli kokonaisuudessaan tyytyväisiä tai hyvin tyytyväisiä.

Kysyttäessä asteikolla 1 = en missään tapauksessa ... 10 = ehdottomasti "haluatko tehdä etäohjausta osana työtäsi nyt ja jatkossa?", koko joukkona päätoimisesti ohjaustehtävissä toimivat vastaajat kallistuivat hieman etäohjaukseen suuntaan (ka = 6,2). Tässä kokemuksessa ei ollut tilastollisesti merkitsevää muutosta kevääseen 2020 (ka = 6,5). Oppilaitoskonteksteittain eroja oli vastaajien välillä johtuen mitä luultavimmin siitä, että lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa ja ammattikorkeakoulussa niin etäohjausta kuin etäopetusta on mahdollisesti pandemian aikana tehty ja tehdään enemmän muutoinkin kuin peruskoulussa. Tämä kartuttanee valmiuksia, osaamista sekä myönteisiä kokemuksia niin opinto-ohjaajien kuin ohjattavien keskuudessa suhteessa etäohjaukseen.

Kuten kuvion 1 keskiarvot osoittavat (siniset pylväät), peruskoulussa halukkuutta etäohjaukseen osana omaa työtä on selvästi vähemmän kuin muissa

oppilaitoskonteksteissa (erojen tilastollinen merkitsevyys $p < .001$). On syytä huomata, että tässä kohdassa "halukkuus" voi myös olla aivan väärä termi. Sillä oppilaiden iästä ja kehitysvaiheesta johtuvan työn luonteen sekä koronajan oppilaitoksia koskeneiden erilaisen rajoitusten (= yhteiskunnallisen tilanteen vaikutus) johdosta peruskoulussa työskentelevät voivat kokea, että etäohjaukselle ei ole heidän työssään mielekästä tarvetta.

Kun toukokuussa 2020 peräti 79 % kertoi tehneensä pääasiassa etätöitä pandemian puhjettua, niin lukuvuonna 2020–2021 näin oli työskennellyt enää 19 % vastaajista mutta tässä oli suuria oppilaitoskontekstikohtaisia eroja. Pääasiassa etätöitä teki edelleen ammattikorkeakoulussa työskentelevistä 60 %, lukiossa työskentelevistä 18 %, ammatillisessa koulutuksessa työskentelevistä 15 % ja peruskoulussa työskentelevistä 0 % (erojen tilastollinen merkitsevyys $p < .001$).

Kuvio 2. Vastaajien työskentely lukuvuoden 2020-2021 aikana hybridimallilla (= ohja-ten/opettaen läsnä ja etänä oppilaita/opiskelijoita yhtä aikaa joko reaaliaikaisesti tai jonkinlaisella vuorottelujärjestelmällä).

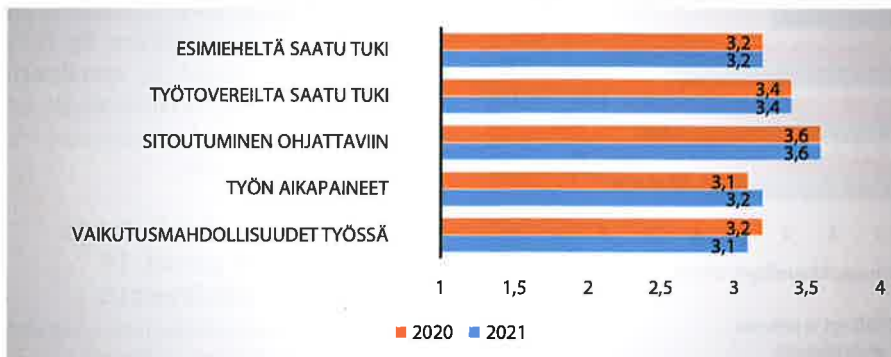
Kuten kuvio 2 havainnollistaa, pääasiallinen etätö olikin koko vastaajajoukon tasolla vaihtunut eriaistaiseen hybridimalliin eli ohjaukseen ja opetukseen läsnä ja etänä joko reaaliaikaisesti tai jonkinlaisella oppilaiden/opiskelijoiden vuorottelujärjestelmällä.

Psykososiaaliset työolot ja työhyvinvointi covid-19 pandemian pitkittyessä

Vuoden 2020 tutkimustiedotteessamme kerroimme tutkijoina yllättyneemme siitä, että "koronakevät monine haasteineen ei ole merkittävästi muuttanut opinto-ohjaajien psykososiaalisiin työoloihin liittyviä kokemuksia verrattuna vuosien 2017 ja 2019 tilanteeseen, sillä koko joukon tasolla tilastollisesti merkitseviä eroja emme näissä kokemuksissa havainneet. Ainoa tilastollisesti melkein merkitsevä muutos oli, että koronakeväänä 2020 esimiehiltä on mahdollisesti saatu hieman enemmän tukea kuin aikaisemmin" (Rantanen ym., 2020b).

Kun nyt vertasimme samojen opinto-ohjaajien kokemuksia toukokuussa 2020 ja 2021 voimme todeta edelleen myönteisenä havaintona, että esimieheltä ja työtovereilta saadun tuen sekä ohjattaviin sitoutumisen kokemuksissa ei koko vastaajajoukon tasolla ollut tapahtunut muutosta ja ne ovat hyvällä kokonaistasolla, kuten kuvion 3 (seuraava aukeama) keskiarvoista voi havaita.

Sen sijaan nyt toukokuussa 2021 kiirettä ja aikapainetta työssä koettiin hieman enemmän ja vaikutusmahdollisuuksia suhteessa omaan työhön hieman vähemmän kuin vuotta aikaisemmin (ks. keskiarvot kuviossa 3; tilastollinen

Kuvio 3. Psykososiaaliset työolot (asteikko 1 = heikko ... 4 = erittäin hyvä) opinto-ohjauksen ammattilaisten joukossa toukokuussa 2020 vs. toukokuussa 2021.

merkitsevyys molempien kokemusten eron kohdalla $< .05$). Tämä on tietenkin ei-toivottava, vaikkakin luonnollinen kehityssuunta, kun korona-ajan kuormaa ja poikkeusoloja on nyt eletty jo pidempään. Korona-ajan jälkeiseen arkeen edetessä olisikin tärkeää, että nämä kokemukset korjaantuisivat takaisin parempaan ja ennestäänkin suhteellisen korkeaa työn aikapaineiden määrää saataisiin vähennettyä opinto-ohjaajien työssä. Todettakoon vielä, että kuviossa 3 esitetyissä vuoden 2021 työolojen keskiarvoissa ei ollut tällä vastaajamäärällä tilastollisesti merkitseviä eroja peruskoulussa, lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa ja ammattikorkeakoulussa työskentelevien opinto-ohjaajien välillä (vastaajia per konteksti 20 – 58).

Työhyvinvoinnin suhteen vuoden 2020 tutkimustiedotteessamme kerroimme, että ”työn imun, työtyytyväisyyden ja työuupumuksen kokemuksissa ei havaittu eroja vuosien 2017, 2019 ja 2020 vastaajien välillä. ... Sen sijaan työholismin kokemuksen lisääntyminen suhteessa aiempiin vuosiin kertoo siitä, että vastaajilla on viime keväänä ollut tavalista enemmän vaikeuksia irrottautua

työvelvollisuuksista vapaa-ajalla ja he ovat kokeneet enemmän työn liiallisuuden ja pakonomaisuuden tuntemuksia. ... Havainto herättää kysymyksen siitä, että voivatko työholismin tuntemukset ja toimintatavat (mm. työn valuminen entistä enemmän vapaa-ajalle) pitkityessään uhata opinto-ohjaajien hyvinvointia myös vähenevän työn imun ja lisääntyvän työuupumuksen muodoissa?” (Rantanen ym., 2020b).

Kuten kuvion 4 keskiarvioista alla voidaan havaita, toukokuusta 2020 ja toukokuuhun 2021 työholismin tuntemukset ja työtyytyväisyys ovat tässä vastaajajoukossa pysyneet vuoden aikana ennallaan (työtyytyväisyyden suhteen havaittavissa on vain tilastollinen laskutrendi $p = .075$). Sen sijaan työuupumuksen kokemuksen havaitsimme lisääntyneen ja työn imun kokemuksen vähentyneen vuoden aikana (molempien muutosten tilastollinen merkitsevyys $p < .001$). Vuoden 2021 keskiarvoissa ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja eri oppilaitoskontekstien vastaajien välillä näissä työhyvinvoinnin indikaattoreissa. Tässä on selvä ero vuoden 2017 tuloksiin, jolloin ammatillisen koulu-

tuksen opinto-ohjaajat kuuluivat muita opinto-ohjaajia tyypillisemmin työhyvinvoinnin riskiprofileihin (Rantanen ym., 2020).

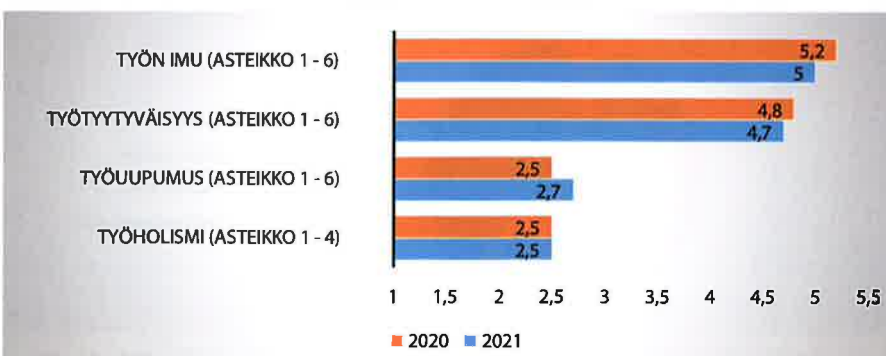
Kokonaisuudessaan nämä psykososiaalisia työoloja ja työhyvinvoinnin eri indikaattoreita koskevat ensihavainnot kertovat siitä, että pitkittynyt korona-aika poikkeusoloihin näyttää nyt vaikuttavan kielteisesti opinto-ohjaajien työhyvinvointiin aivan samalla tavoin kuin on havaittu myös työterveyslaitoksen ”Miten Suomi voi?” -tutkimuksessa koskien koko Suomen työväestöä (Työterveyslaitos, 2020/2021). Toisaalta samoin kuin ”Miten Suomi voi?” -tutkimuksen alustavissa johtopäätöksissä on todettu, voidaan opinto-ohjaajiakin koskien todeta, että onneksi nämä kielteiset työhyvinvoinnin muutokset ovat lieviä.

*Yli puolet vastauksen
kirjoittaneista (55 %)
koki yleisten digitaitojensa
kehittyneen.*

Edellä esitetty koko vastaajajoukon tasolla tehty johtopäätös ei kuitenkaan väheksy millään lailla sitä todennäköistä tilannetta, että vastaajissa voi olla opinto-ohjaajia, joiden työoloissa ja työhyvinvoinnissa on voinut olla suuriakin muutoksia joko parempaan tai huonompaan. Esimerkiksi Mäkilangas kollegoineen (2020) on havainnut korkeakouluhenkilöstön työn imua koskeudessa tutkimuksessaan, että korona-aikana työn imu lisääntyi erityisesti niillä, jotka jo alun perin kokivat sitä paljon, ja työn imu laski erityisesti niillä, joilla työn imu oli matala jo ennestään. Näitä mahdollisia vastaajajoukon sisäisiä vaihteluita tulemme analysoidaan tarkemmin.

Ei niin pahaa, ettei jotain hyväänkin?

Tällä kerralla olimme tutkijoina kiinnostuneita myös siitä: ”mitkä työhön liittyvät asiat tai tekijät tässä koronatilanteessa ovat mahdollisesti kehittäneet Sinua ammatillisesti ja jos, niin miten?” Tähän vapaaehtoiseen avoimeen kysymykseen vastasi 79 % kyselyyn osallistuneista eli tämä myönteinen tulokulma tähän poikkeusaikaan liittyen on hyvin tunnistettu vastaajien keskuudessa.

Kuvio 4. Työhyvinvointi opinto-ohjauksen ammattilaisten joukossa toukokuussa 2020 vs. toukokuussa 2021.

Vastausten alustavan luokittelun perusteella ne voidaan jakaa kuuteen pääteemaan, jonka lisäksi 20 % vastaajista toi esiin vielä monia muita yksittäisempiä asioita.

Ensinnäkin yli puolet vastauksen kirjoittaneista (55 %) koki yleisten digitaitojensa kehittyneen (esim. ”Digi-aikaan siirtyminen ja digitaalisten välineiden ja menetelmien aito hyödyntäminen”). Toiseksi viidennes (21 %) toi esiin etäohjaustaitojensa parantuneen (esim. ”Etäohjaustilanteen luottamuksellisen ilmapiirin luominen on parantunut”). Kolmanneksi joka kymmenes (11 %) sanoi kokemuksiinsa digiopetuksessa ja etäpedagogiikassa kehittymisestä (esim. ”Olen pystynyt ottamaan käyttöni uudenlaisia opetuksellisia ratkaisuja myös luokkaopetukseen”).

Neljänneksi moni (15 %) kertoi tehostuneista ja monipuolistuneista työn teon tavoista (esim. ”Digiloikka on laittanut miettimään ja kehittämään työtä. Etäpalaverit ovat monessa suhteessa olleet tehokkaampia ja vähemmän aikaa vieviä.”). Viidenneksi kouluttautumisen niihin osallistumisen sekä niiden järjestämisen helpottumisen myötä mainitsi myös moni (9 %; esim. ”Paljon etäkoulutuksia, ne ovat antaneet minulle paremman mahdollisuuden päivittää tietojani ja osaamistani.”). Ja vielä kuudenneksi joka kymmenes (10 %) toi esiin verkostoitumisen ja yhteistyön uudistuneet tai vahvistuneet mahdollisuudet (esim. ”Olen napsinut lisää yhteistyötahoja niin ammatillisesti kuin verkostojen kasvattamisen hyödyn näkökulmasta yleisemminkin.”).

OHJAT-tutkimus- kokonaisuuden jatko

OJJAAT-tutkimukseen osallistuneet ovat läpi vuosien kiitelleet ja pitäneet erittäin tärkeänä sitä, että opinto-ohjauksen tehtävissä toimivia sekä heidän työolojaan ja työhyvinvointiaan tutkitaan. Vastaajien toiveena usein on, että tieto saavuttaa myös opinto-ohjaajien ammattikunnan tärkeät sidosryhmät.

Tutkimuksemme jatkuu niin, että analysoimme rinnakkain edelleen vuosien 2017 ja 2019 seurantakyselyaineistoa sekä nyt koronakeväiden 2020 ja 2021 seurantakyselyaineistoa. Lisäksi keväältä 2020 on kirjalliseen muotoon saa-

tettuna 41 kyselyaineistoa syventävää haastattelua. Tämän kaiken pohjalta OHJAT-tutkimuksesta on tutkimus- ja mediatiedotteiden lisäksi valmistunut useita tutkimusjulkaisuja sekä pro gradu -tutkielmia. Nämä ovat nähtävissä ja saatavilla OHJAT-tutkimuksen www-sivuilta: <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/laitokset/psykologia/tutkimus/tutkimusalueet/tyo/ohjat>

Aineisto on rikas ja siinä riittää monia näkökulmia tarkasteltavaksi. Erityisen kiitoksen haluammekin antaa kaikille vastaajille heidän tekemästään tärkeätä työstä jokapäiväisessä arjessa sekä sen keskeisessä osallistumisessa tähän tutkimukseen. Opinto-ohjaajien ammattikunnan keskeisille sidosryhmille toivomme tutkimuskokonaisuuden tuottavan tärkeää tietoa ja avaavan polkuja syvemmälle yhteistyölle.

Ystävällisin yhteistyöterveisin tämän hetkinen tutkimusryhmä:

Johanna Rantanen & Sauli Puukari,
Jyväskylän yliopisto

Jussi Silvonen, dosentti Itä-Suomen
yliopisto

Simo Uusinoka & Anu Raudasoja,
Hämeen ammattikorkeakoulu

Ari Jussila, Tampereen ammat-
tikorkeakoulu

Seija Koskela, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

LÄHTEET:

Mäkikangas, A., Juutinen, S., Oksanen, A. & Melin, H. (2020). Etätyö ja työn imun muutokset kevään 2020 koronakriisin aikana korkeakoululuhenkiöstöllä. *Psykologia*, 55, 408-425.

Rantanen, J. & Silvonen, J. (2018).
Ohjaajat työssään 2017 – Tutkimustie-
dote. Opinto- ohjaaja (2), 12–14.

Rantanen, J. (2019). Opinto-ohjaajien työn ja työolojen tutkimus jatkuu. *Opinto-ohjaaja*, 3, 16–19.

Rantanen, J., Mäkikangas, A., Puukari, S., & Silvonen, J. (2020). Opinto-ohjaajien

työhyvinvointiprofiilit ja niiden yhteys työn vaatimuksiin ja voimavaroihin. Psykologia, 55, 140-161.

Rantanen, J., Silvonen, J., Koskela, S.
& Puukari, S. (2020b). Opinto-ohjaajien
kokemukset työstään koronaväessä
2020. *Opinto-ohjaaja*, 3, 24–26.

Työterveyslaitos. (2020/2021). Miten Suomi voi? Haettu 5.9.2021 osoitteesta: <https://www.ttl.fi/tutkimushanke/miten-suomi-voi/>